

Enkele kanttekeningen bij het begrip *nazar* (نظر) of, het “boze oog”

door Zahid Aziz

1. Het geloof in het ‘boze oog’ bestaat al sinds de oudheid. Het kwam voor in de Griekse en Romeinse beschavingen, maar ook bij de Joden en Hindoes, allemaal lang voor de islam. Een academisch tijdschrift definieert het als volgt:

“Het boze oog geloof is een wijdverspreid bijgeloof volgens welke mensen schade kunnen veroorzaken door slechts een afgunstige blik op begeerde voorwerpen of hun eigenaars. Met andere woorden, het is een geloof in de bovennatuurlijke vernietigende kracht van afgunst geprojecteerd door de ogen van de afgunstige persoon. Diep geworteld in bepaalde samenlevingen en eeuwenlang doorgegeven, is het boze oog geloof nog steeds volop aanwezig over de hele wereld.” (zie [deze link](#))

De culturele rubriek van de website van de BBC vertelt ons dat het boze oog “het geloof is dat iemand die veel succes of erkenning behaalt, ook de afgunst van zijn omgeving aantrekt. Die afgunst manifesteert zich op zijn beurt als een vloek die het geluk ongedaan maakt.” Verder zegt het dat “de oudste vormen van oogamuletten dateren uit 3.300 voor Christus.” Het vermeldt ook een folkloristisch verhaal uit een Oost-Europees land over een man “wiens blik zo zo’n krachtige vloek droeg, dat hij liever zijn eigen ogen eruit zou snijden dan ongeluk te blijven verspreiden onder zijn geliefden.” (zie [deze link](#))

2. Het geloof in *nazar* of het ‘boze oog’, dat al voor de islam wijd verspreid was, is zo diep geworteld onder moslims dat men voorzichtig moet zijn het tegen te spreken, omdat je het risico loopt dat je mensen voor het hoofd stoot.
3. Er zijn heel veel mensen op de wereld die er hun beroep of bezigheid van hebben gemaakt om hun schoonheid of bekwaamheden aan de wereld te tonen, bijvoorbeeld mensen die in de showbusiness werken, of sportmensen. Duizenden mensen gaan naar evenementen om deze entertainers persoonlijk voor zich te zien optreden, en ze staren met bewondering en ook afgunst naar hun lichamen (zelfs zonder *mā shā’a Allāh* te zeggen). Hebben we ooit gehoord dat een Hollywood of Bollywood beroemdheid, model, olympisch atleet, voetballer, of wie dan ook, getroffen is geweest door de *nazar* van de mensen die naar hem of haar waren gaan kijken, en dat ze zo hun goede en begeerlijke fysieke eigenschappen waren verloren?
4. Er zijn op de wereld machtige en rijke landen waarvan moslims vinden dat die landen tegen hen zijn, bijvoorbeeld landen in het Westen of de staat Israël. Moslims kijken met grote afgunst naar de macht en rijkdom van deze landen en wensen dat deze hun ontnomen zouden kunnen worden. Heeft de *nazar* van miljarden moslims ooit een van deze landen getroffen en hun macht of rijkdom weggenomen?
5. In moslimlanden, bijvoorbeeld Pakistan, zijn er veel corrupte politici, grootgrondbezitters, industriëlen etc. die zich op frauduleuze wijze gigantische rijkdommen en huizen eigen

maken. Mensen kijken met hun eigen ogen naar hun paleizen en andere bezittingen. Is een van deze corrupte leiders ooit getroffen geweest door het boze oog zodat hij daardoor zijn bezittingen is kwijtgeraakt?

6. Eerder is een verhaal uit een niet-islamitische cultuur aangehaald over de man die zichzelf blind maakte zodat hij zijn dierbaren niet meer zou kunnen beïnvloeden met zijn boze oog. Of het nu waar is of fictie, het laat zien dat men over *nazar* denkt dat alleen iemand die met zijn eigen oog kijkt naar iemand anders die persoonlijk aanwezig is binnen het gezichtsveld van de kijker, zijn *nazar* kan uitrichten. Nu, aangezien een blinde persoon ook in staat is om afgunst, verlangen en bewondering tegenover iemand anders te uiten, rijst de vraag: Waarom kan zijn mentale blik geen *nazar* werpen op iemand in zijn gedachten? Een andere vraag die hiermee samenhangt is: Als iemand niet lijfelijk voor je aanwezig is, en je kijkt alleen naar hem op een foto of video, kan jouw boze oog die persoon dan nog steeds beïnvloeden? Wanneer een gedachte zelf ongegrond is, leidt het tot absurde vragen als deze!
7. Wanneer mensen je vertellen dat iemand door *nazar* is getroffen, gaat het altijd om een volkomen onschuldig persoon, vaak een kind, dat niets verkeerd heeft gedaan. Het slachtoffer van het boze oog is nooit een slecht of kwaadaardig persoon. Er bestaat geen calamiteit die alleen de goeden treft en nooit de slechten. Bijvoorbeeld ziekte, dood, verdriet, verlies van bezittingen, etc. treffen zowel de goeden als de slechten. Is *nazar* een uitzondering op deze regel en treft het alleen de onschuldigen?
8. Als iemand schade toebrengt aan jouw lichaam of eigendom, ook al is dat niet opzettelijk, dan wordt hij aangeklaagd en gestraft door de autoriteiten. Maar als men denkt dat een persoon iemand anders schade heeft berokkend door middel van het boze oog, dan denk ik niet dat er een moslimland is waar het slachtoffer van het boze oog dit meldt bij de politie en dit dan wordt onderzocht, en dat die persoon dan gestraft wordt als het voor de rechtbank bewezen wordt.

Kanttekeningen vanuit islamitisch oogpunt

9. Wanneer mensen zeggen dat iemand getroffen is door het boze oog, dan is dat altijd omdat hij of zij een of ander fysiek of materieel verlies geleden heeft. Maar dat verlies vermindert de waarde van die persoon absoluut niet in de ogen van Allah, maar alleen in de ogen van de mensen van de wereld. Moet een persoon zich zorgen maken, dat als hij zijn goede uiterlijk, rijkdom of gezondheid verliest door het gevolg van *nazar*, dat Allah dan slecht over hem zal oordelen?
10. Wat betreft het lijden van materieel verlies, leert Allah aan de moslims: “En Wij zullen u voorzeker beproeven door iets van vrees en honger en verlies van eigendom en levens en vruchten. En geef blijde tijdingen aan de lijdzamen,” (2:155). Allah geeft dus goed nieuws als je geduldig bent onder het lijden van verlies. Maar wij zeggen juist dat het slecht nieuws is en geven de *nazar* van de mensen er de schuld van.

11. Allah zegt in de koran aan de profeet Mohammed (v.z.m.h.): “En sper uw ogen niet open naar datgene waarmee Wij verschillende klassen van hen hebben voorzien, (van) de glans van het leven van deze wereld, opdat Wij hen daardoor zullen beproeven,” (20:131). En: “Span uw ogen niet tot het uiterste in naar hetgeen Wij zekere klassen van hen te genieten hebben gegeven, noch treur over hen,” (15:88). Als de gedachte van *nazar* waar zou zijn, dan zou de koran moeten zeggen: Sper uw ogen **wel** open naar wat Wij hun gegeven hebben, want zij zullen getroffen worden door uw *nazar* en alles verliezen! De koran geeft hier aan dat het de **aanschouwer** is die zichzelf schaadt door naar de bezittingen van anderen te kijken, en niet degene naar wie hij kijkt. Dit is **tegengesteld** aan het begrip *nazar*.
12. De koran bevat het volgende gebod voor moslimmannen en -vrouwen: “Zeg tot de gelovige mannen dat zij hun blik neergeslagen houden ... En zeg tot de gelovige vrouwen dat zij hun blik neergeslagen houden,” (24:30, 31). De reden voor het neerslaan van je blik is niet om te voorkomen dat je boze oog hun schoonheid aantast. Het is voor de eigen morele zuiverheid van de aanschouwer.
13. Degenen die de gedachte van *nazar* steunen, zeggen dat *nazar* voorkomt in de koran in het verhaal van de profeet Jozef. De tien broers, die Jozef eerder in een put hadden achtergelaten, gingen op een gegeven moment naar Egypte met de 11e broer Benjamin, om hun levensmiddelen te verkrijgen van de Egyptische overheid. De profeet Jacob adviseerde hen: “O mijn zonen! Ga niet (allen) door één poort binnen, maar ga door verschillende poorten binnen,” (12:67).

Men beweert dat Jakob hen beschermde tegen de *nazar* van de mensen, want als ze allemaal samen door één poort de stad zouden binnengaan, zouden de mensen zich verwonderen over hun knappe uiterlijk en zouden ze worden aangetast door het boze oog van die mensen. Deze interpretatie zou betekenen dat Jakob deze tien zondige, liegende zonen probeerde te beschermen tegen het boze oog, maar dat hij zijn rechtschapen zoon Jozef nooit een methode had geleerd om het boze oog van deze zonen te vermijden!

Het begin van het verhaal van Jozef stelt duidelijk dat Jakob bezorgd was dat deze tien zonen uit jaloezie iets tegen Jozef zouden beramen (12:5) en hij wist dat ze jaloers waren omdat Jozef geliefd was bij zijn vader (12:8-9). Jakob ondernam rationele stappen: hij zei tegen Jozef dat hij zijn droom over zijn uitverkiezing door Allah niet aan zijn broers moest vertellen. En hij probeerde zijn broers ervan te weerhouden om Jozef mee te nemen in de woestijn. Maar Jakob leerde Jozef geen enkele methode om hun *nazar* te vermijden.

14. In Turkije probeerde Kemal Atatürk de religie van de islam in zijn land te doen verdwijnen. Hij slaagde daar behoorlijk in en veel Turken verlieten het geloof en de praktijk van de islam. Toch zijn ze heel sterk blijven geloven in de idee van *nazar*. Moslims zouden opgelucht moeten zijn dat veel Turken weliswaar niet in Allah, de koran, de profeet Mohammed of de islam geloven, maar (godzijdank) wel in *nazar*!

15. In Turkije worden overal ‘blauwe ogen’ van steen of plastic verkocht, die mensen kopen om in hun huis te plaatsen om het boze oog, of een ieder met kwade bedoelingen af te weren. Moslimtoeristen naar Turkije nemen deze vaak mee terug naar huis. Een echt oog is een orgaan van het menselijk of dierlijk lichaam. Daarom is dit stenen of plastic oog onderdeel van een afgodsbeeld van een mens of dier. Mogen moslims delen van een afgodsbeeld meenemen (maar geen volledig afgodsbeeld zelf) om te gebruiken als bescherming tegen het kwaad? Wat is dan het verschil tussen pre-islamitische Arabieren die geloofden dat hun afgodsbeelden hen konden beschermen en moslims die heden geloven dat het oog van een afgodsbeeld hen kan beschermen?

Iemand vertelde me eens dat ze een blauw oog op de voormuur van hun huis hadden gehangen om het kwaad buiten te houden. Ik zei dat ik een betere manier wist. Snij het oog uit zijn behuizing en vervang het door een cameraleens. Dit zal elke indringer afschrikken! Maar het viel me ook op dat zulke mensen er wel op bedacht zijn dat het kwaad hun huis niet kan binnendringen, maar dat ze zich geen zorgen maken over de duivel die hun innerlijk binnendringt. De koran zegt over de duivel: “Waarlijk, hij ziet u, zowel hij als zijn gezelschap, van waar u hen niet kunt zien,” (7:27). We maken ons zorgen dat een persoon naar ons kijkt en dat zijn boze oog ons zal schaden, terwijl de duivel en al zijn soortgenoten de hele tijd naar ons kijken zonder dat we het weten.

16. Samenvattend, het geloof in *nazar* of het boze oog is gebaseerd op onze angst voor verlies van onze wereldse bezittingen en eigenschappen. We zien bedreigingen en jaloezie van anderen die misschien niet zo bedoeld zijn. We denken dat een dergelijk verlies onze waarde, waarde en status zal verminderen.

17. Ten slotte, op een luchtigere noot en voor het vermaak van de lezers, wijs ik op een bekend lied uit de jaren 1960, gezongen door de beroemde Indiase film playbackzanger Muhammad Rafi. Hierin prijst een mannelijke minnaar zijn vrouwelijke geliefde in de volgende regels: *Teri pyaari surat, Ko kisi-ki nazar na lage, Chashme baddoor*. Dit vertaalt als:

“Moge niemand je mooie gelaat aantasten met *nazar*. Moge het boze oog worden afgewend.”

Hij is zo bezorgd dat hij haar adviseert: *Mukhde ko chhupa lo, Aanchal mein kahin, Meri nazar na lage*, wat betekent:

“Verberg je gezicht achter een sluier, zodat mijn *nazar* je niet aanraakt.”

Een ander advies dat hij haar geeft is: *Dekha na karo tum aaina, Kahin khud ki nazar na lage*, wat betekent:

“Vermijd in de spiegel te kijken, zodat je eigen *nazar* je niet raakt.”

Natuurlijk is dit maar een liedje en de minnaar bedoelt niet dat zijn advies serieus genomen moet worden, maar het is de logische conclusie van de idee van *nazar*. Wie dit advies opvolgt, kan geen normaal leven leiden en lijdt in feite aan een gedragsstoornis.

Uitgegeven door *IslamLab*
Vertaald door: Reza Ghaforkhan